نصرتِ الٰہی

دلیلِ عظیم الشان

بر صداقتِ حضرت مسیح موعود و مہدی معہودؑ
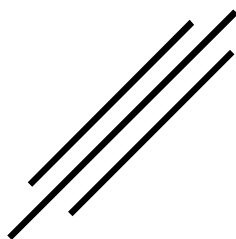
از

افاضات

حضرت الحاج مرزا بشیر الدین محمود احمد

امام جماعت احمدیہ الثانی

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

نصرت اِلٰھی

حضرت امام جماعت احمدیه خلیفة المسیح الثانیؓ امیر امان الله فرمانروائے افغانستان ترا خطاب کرده نوشت۔

(یك) دلیل بر صداقت حضرت مرزا غلام احمد علیه الصلوٰة والسلام که آن ہم درحقیقت بر دلائل بیشمار مشتمل است نصرت الٰہی است۔ ہر مامور و ہر مرسل از محبوبان بارگاه صمدیت می باشد۔ پس صداقتش به پایۂ ثبوت نه رسد تا وقتیکه معاملت و سلوك حق تعالی باوے ہماں ساں نباشد۔ چنانکه قبل ازیں بامحبوبان خود عادت او بود است۔ پس اگر شخصے دعوی مامور بودن کند و معامله ایزد تعالیٰ باوے مثل محبوبان خود نباشد بے شك آں کاذب است۔ زیراکه ناممکن است که حق تعالیٰ شخصے را خلیفه خود کرده مبعوث نماید و باوے ہیچ نمونۂ محبتِ خود ظاہر نسازد و اعانتش نفرماید۔ ہر گاه که یك بادشاه کسے را نائبِ خود تجویز کرده بجائے می فرستد۔ لا محاله معونتِ او می کند۔ و ہمواره بجانب او نگاه متوجه میدارد و چوں او را ضرورتے پیش می آید بجہت نصرت او سامان ہر قسم

مہیامی سازد۔ پس حضرت قادر علی الاطلاق که خزائن او لاتعداد و لاتحصیٰ است و علم غیب میدارد ۔ ممکن نیست که مامور خود را نصرت ندہد و اگر احدے دعویٰ ماموریت کند و خداتعالیٰ تائید او بفرماید و آثار تائید ایزدی بظہور رسد و در ہر کار اعانتِ خداوندی شامل حالش باشد و در ہر امر نصرت الٰہی او اروئے دہد۔ پس او در دعوی خود ضرور صادق و راست باز است۔ زیراکه ہمچنان که ممکن نیست که حضرت حق جل جلاله و علا راستبازے را ترك کند۔ ہمچنیں صورتِ امکان ندارد که منتقم حقیقی یك کذاب شریر را که در پے اضلال بندگان او باشد مواخذه نفرماید بناء علی ہذا ایں امر خیلے خلاف عقل و دانش است که ہادی برحق ہمچو شخصے را اعانت بفرماید۔ و بروئے وے ابواب رحمت و نصرت خود بکشاید۔

درمصحف مجید است : **كَتَبَ اللّٰهُ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا وَ رُسُلِيْ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيْزٌ** (**سوره المجادله: ۲۲**) یعنی خداتعالیٰ بر ذات خود واجب گردانیده است که او تعالیٰ و رسولان او ہمواره غالب می کند و بے شك او تعالیٰ توانا و غالب است۔ ازیں آیه کثیر الہدایة معلوم شد که او تعالیٰ برائے اظہار قوت و غلبه خود انبیائے خود یك قانون غیر متبدل قرار داده است که ہر گاه رسولان او مبعوث شوند۔ ایشاں را بر جمیع موانع تبلیغ رسالت غلبه کرامت میفرماید و ظاہر است که

اگر ایشاں را غلبہ دست ندہد۔ مردم را در عزت و قوت او شبہتے پیدا گردد۔

و ہمچنین فرمودہ است :۔ **اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا فِیْ الْحَیٰوۃِ الدُّنْیَا وَ یَوْمَ یَقُوْمُ الشَّھَادَۃُ** (**سورہ مومن: ۵۲**) یعنی ما بالضرور رسولان خود را وکسانے را کہ بر ایشاں ایمان آوردہ اند۔ دریں جہان و در آں جہان نصرت می دہیم۔ و در دیگر آیہ وارد است :۔ **وَلٰکِنِ اللّٰہُ یَسْلُطُ رُسُلَہٗ عَلٰی مَنْ یَّشَاءُ وَاللّٰہُ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْر** (**سورہ الحشر:۷**) یعنی حق تعالیٰ رسولان خود را بر ہر کس کہ میخواہد۔ تسلط می بخشد و او تعالیٰ بر ہر شے قادر است۔ ازیں آیات بینات ہویدا می شود کہ خداتعالیٰ رسولان خود را غلبہ می بخشد و در دنیا و آخرت مدد می کند۔ خواہ بسبیل جسمانی و روحانی خواہ محض بطور روحانی۔

و ایں امر نیز از قرآن کریم ثابت میگردد کہ اگر کذابے دعوی ماموریت و رسالت می نماید اور را خدا ہم دریں دنیا بعقوبت می رساند و او از ہلاکت ہیچ گاہ سلامت می ماند۔ کما قال **لَوْ تَقَوَّلَ عَلَیْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِیْلَ لَاَ خَذْنَا مِنْہُ بِالْیَمِیْنِ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْہُ الْوَتِیْنِ**[۱] یعنی اگر رسول دانستہ برما سخنے دروغ می بست۔ البتہ ما بازوئے راستش می گرفتیم و رگِ جانش می بریدیم۔ یعنی بروئے چنیں کس باب نصرت بند نمودہ ہلاکش می کنیم و ہمچنین فرمودہ است:۔ **وَ مَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ**

[۱] **سورہ الحاقہ: ۴۵ تا ۴۷**

افْتَرىٰ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ اِنَّهٗ لاَ يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ [1] یعنی وازاؤ کس کدام ظالم است که بر خداتعالیٰ دانسته دروغ می بندد یا آنکه او آیات او را تکذیب می کند۔ جز ایں نیست که ظالمان کامیاب نمیگردند۔ ازیں آیه وانی ہدایه معلوم شد که کامیاب گشتن ظالمان امکان ندارد۔ پس ایں مجرم حضرت باری تعالیٰ که از ہمه ظالمان روحانی ظالم تر است چگونه کامیاب گشتن او ممکن است۔

از آیات صدر واضح می شود که خداتعالیٰ عز اسمه دو قانون جاری فرموده است یکے آنکه رسولان و ماموران خود را نصرت می دہد و غلبه می بخشد۔ دیگر اینکه کسانیکه دانسته بر خداتعالیٰ افترا می کنند۔ ایشاں را از جانبِ خدا ہیچ نصرت نمی رسد بلکه بر عکس آں روئے ہلاکت می بینند۔ لہذا ہر چه ما عقلاً ثابت کرده ایم۔ قرآن کریم نیز تائید آں می کند بلکه آنرا ایك سنت الٰہیه قرار میدہد۔

چوں بمعیار ایں سنت آلہی و قانون غیر متبدل ازلی بر دعویٰ حضرت اقدسؑ غور می کنیم۔ صداقتِ ایشاں بر ماچؤں آفتاب نصف النہار واضح و لائح میگردد و کامیابئ حضرت اقدسؑ را دیده ہیچ شکے و شبہتے باقی نماند که لاریب حضرت اقدسؑ مرسل و فرستاده خدا است علیه الصلٰوۃ والسلام۔

[1] سوره الانعام: ۲۲

قبل ازیں که دیده شود که حضرت اقدسؑ را از بارگاه آلہی چه نصرتہا و تائیدہا حاصل شده است۔ بریں امر نگاه کردن از بس ضروری است که ایشاں در ذیل کدام حالات دعویٰ فرموده بودند یعنی آں سامان چه بود که برائے کامیابی ممد و معاون حال ایشاں می توانست شد۔ دو۲ئم اینکه در راه آنحضرت چه موانع و عوائق موجود بود۔ سو۳م اینکه دعویٰ ایشاں از کدام قسم بود۔ یعنی آیا دعویِ شاں ازاں قبیل بود که درخود کششے بجہتِ گرد کردن مردم میداشت که نظر بر آں سامانہاظاہری امید کامیابی تواں واشت۔

جواب سوال اول ایں است که ہر چند حضرت اقدسؑ فردے از افراد دودمانِ محترم و خاندان مکرم بود (و اینچنین معزز بودن ایشاں برائے منصب ماموریت نا گریز ہم بود زیراکه ماموران آلہی ہمیشه از دودمان ہائے والا شان بوده اندوحق تعالیٰ ہیچ مرسل را از میان اراذل الناس مبعوث نفرموده است تا شرفاء را ایمان آوردن بر ایشاں شاق نگردد) اما خاندانِ حضرت اقدسؑ وجاہت دنیویه و شوکت قدیمۂ خود را تایك حد معتدبه از دست داده بود و اگرچه عشیرۂ ایشاں در قبائل اقوام خود منکسر الحال تر نبود و لیکن بمقابلۂ شان و شوکت و حکمرانی پارینه خو یك خاندان بود بے نوا۔ زیراکه اکثر حصص ریاست و جاگیر

ایشاں تلف شدہ بود۔ ریاست در عہد سکھاں ضبط شدہ بود جاگیر بوقت قیام سلطنت انگلیس در پنجاب ملحق بعلاقہ سرکاری گردانیدہ شد۔ پس حضرت اقدسؒ را بلحاظ مال و حشمت تفوقے حاصل نبود کہ گفتہ شود مردم بنظرِ اغراض و مقاصدِ دنیویۂ خود گردِ آنحضرتؒ گردامدن اختیار کردہ بودند۔

اگرچہ در بدو حال والد بجہت ایشاں تعلیم معلے مقرر کرد لیکن آن تعلیم بمقابل تعلیم مروجہ حال کالعدم بود۔...... حضرت ممدوح ...... یا خارج ازاں در قطار ہائے علماء ایں دیار محسوب نمی شدند۔ پس نظر بریں امر نیز نمیتواں گفت کہ بسبب علامۂ زمان بودنِ آنحضرتؒ طلبہ علوم گرد حضرت حلقہ زدہ بودند و بسب درس و تدریس حضرت را شہرت دست دادہ بود۔

ہمچنین حضرت ایشاں در سلك سجادہ نشینان و صوفیان نیز منسلك نبودند و نیز از دست شیخے یا مرشدے پیرے یا فقیرے خرقہ خلافت ہم حاصل نکردہ بود تاگمان کردہ شود کہ ایشاں را بذریعۂ مریدان و مسترشداں اینقدر فتوحات و کامیابی و شہرت دست داد است ب بر کدام منصب حکومت ہم متمکن نبودند کہ مردم آں را مدنظر داشتہ برائے حصول مطالب و مآربِ خود پروانہ وار گردشاں میگردیدند ۔

بلکه در عین عنفوان شباب برنگ مردمِ تارك الدنیا از اقارب و اجانب کناره کش و خلوت گرین بودند۔ حتی که بوجه عزلت گزینی اکثر مردم قرب و جوار ہم به حضرت ایشاں تعارف نمیداشتند۔ حضرت ایشان را باکسانیکه تعلق خاطر بود آں چند نفر مساکین و چند بچۂ یتیم بودند۔ حضرت از طعام خود برآں بے نوایاں و فاقه کشاں بذل می کردند و یا خود نا خورده ایثار ی نمدند و خود روزه میداشتند یا ازاں میاں بعضے بجہتِ تحقیقات مذہبی می آمدند۔ دیگر با ہیچ کسے تعلق خاطر نبود و مردم را نیز ضرورتِ ملاقات ایشاں کمتر پیش می آمد۔

جواب سوال دوئم ایں است که در راهِ مقصد حضرت مسیح موعودؑ ہر سدے یلنع و مزاحمتے وقیع که وقوع آں در دنیا خیال کردن ممکن است۔ حائل و مانع بود۔ حضرت اقدسؑ دعویٰ ماموریت می داشتند و تصدیق ایں دعویٰ موجب ززال آں حکومت بود که گروه علماء و ملایاں را از صدہا سال برم دم حاصل بود۔ ازیں جہت ایں گروه را باذات حضرت طبعاً مکالفتے پیدا شد۔ زیراکه در ترقئ کارِ حضرت اقدس علیه الصلوٰة والسلام صورت تنزل اقتدار خود و در افزایش جاہش نقصانِ وجاہت خود میداند۔ و قاطبۃ علماء میدانستند که اگر شخصے علوم حقه از جانبِ خدا فراگرفته بجہت اصلاح حال امت محمدیه ایستاده گردد

لا محاله قیاسیاتِ مارا ہیچ و قعتے دردل متبعان مانماند۔

ہمگی سجادہ نشینان دشمنِ جانِ حضرت بودند زیراکہ از اشاعتِ صداقت دعویٰ حضرت اقدس علیہ الصلٰوۃ والسلام مریدان از دستِ ایشاں بدرمی رفتند و بجائے شیخ المشائخ و پیرو مرشد بودن خود دستِ ارادت بدستِ دیگرے دادن بر ایشاں واجب می شد۔ دریں حالت مریداں ازیشان رو گردان می شدند و در نذر و نیاز نقصانے راہ می یافت و در آزاد یہائے کہ آں را حق خود دانستہ بود ندہم خلل می آمد۔

طبقۂ امرا را نیز بذاتِ حضرت مسیح موعود مخالفتے پیدا گشتہ بود۔ زیراکہ حضرت اقدس علیہ الصلٰوۃ والسلام بجہتِ احکام شریعت تاکید بلیغ می نمود۔ و بر طبع ایں ہوا پرستان آں خیلے شاق بود۔ زیرا کہ آں گروہ عادت بہ اینچنیں قیود شرعی نمیداشتند بلکہ ہمچو پابندی ہا را وبال جان می پنداشتند و چوں حضرت اقدس امراء را تعلیم ہمدردی بنی نوع انسان میداد۔ لا جرم در دل ایشاں ایں وسوسہ افتاد کہ از اثر ایں تعلیم حالت غلامی کہ در اکثر طبائع عوام عادت ثانی شد است۔ روزے از دنیا دور شدہ نظر مردم وسعت گیرد و داب بیجائے تحکم زوال پزیرد۔

اہل مذاہب دیگر نیز عدوئے جان و عزت و آبروئے آں مسیح زمان بودند۔ زیراکہ ایں شپرہ طینتان در شخصیت

آں برگزیدۂ بارگاہ صمدیت یك جوہر رخشان می دیدند که در پرتو آں ہلاکتِ مذہبِ خود معائنه می نمودند و ہمچناں که گوسپندے از رویت شیر شرزہ می لرزد جمیع افراد مذاہبِ باطله بر خود می لرزیدند و سعیہا میکردند که فتنۂ بروئے کار آرند تا آن وجود مسعود از سطح زمین بردارند زیراکه نسبت مسیح موعود و مہدی معہود حکام نیز مخالفت حضرت ایشاں گشته بودند۔ زیرا که ایں طبقه ہم ازنام مسیح موعود و مہدی معہود ہراساں بود و از روایات مشہورہ دیرینه متاثر شدہ وجود شخصے را که ایں نامہاداشته باشد۔ مرادف وہم معنئ انتشار فساد می دانستند۔ دہر چند که حضرت اقدس علیه الصلٰوۃ والسلام اظہار وفاداری نسبت اہل حکومت میفرمودنداما برائے حکام آں حرفہا تسلی بخش نبود۔ چرا که ایں امر را ایشاں بر وقت گذاری و موقع شناسی محمول می ساختند و گمان میکردند که ہر گاہ ایں جماعت را قوت دست دہد۔ ممکن است که ایں ہمه وعدہ ہائے وفاداری را بیك سونہد۔

عوام کالانعام را ہم دل خوش نبود که رویه حضرت برائے ایشان دلکش نبود اولاً ایں صنف و ضیع پیش پائے سروران خویئش سرمی سودند و در اتباع اوامر و نواہی علماء یا مشائخ یا امراء یا قسیسان یا برہمنان مذاہب خود بودند و ہرچه ایشاں میفرمودند بر آں آمنا و صدقنا گفته

عمل می نمودند۔

ثانیاً بوجه معتاد بودن بر پابندی رسوم قدیمه طبیعت ایشان مشاق بود۔ لہذا تعلیم نائب رسول را ایک امر جدید تصور کردہ ترک الف و عادت برطبعه ایشان شاق بود۔ در زعم خود دعویٰ حضرت ایشان را یک امر مستحدث فی الاسلام و موجب تفرقۂ عظیم بہر انام می شمردند۔ پس ازین جہت بنا بر اشارۂ پیشوایان و نیز بباعث جہالت خود راہ مخالفت می پیمودند۔ ازیں جمیع گروہ ہا و طبقه ہائے مختلفۂ مردم ہر کدام گروہ برائے تباہی و ہلاک حضرت ایشان بطورے که توانست سعی بلیغ بکار برد و بقوت تمام جدو جہد نمود۔ علمائے فحول فتاوٰیٔ کفر نگاشتند و تا مکه مکرمه و مدینه منورہ ہم بجہت توقیعات علماء آں دیار رفتند و حسب عادت مستمرۂ خود خیلے عجیب و غریب وجوہات کفر تلاش نمودند و مردم را بر مخالفت حضرت اقدس بر انگیخته۔

صوفیاء مشائخ طریق حضرت مسیح موعودؑ را خلاف طرقِ مروجۂ خود بیان کردہ و مردم عا از لاف ہائے تقرب آلہی و معرفتِ خود ترسانیدہ عوام الناس را باز داشتند و بجہت ایں مدعا اشاعت افسانه ہائے کاذبه و ارائة کرامتہائے پر از مکر و فریب ہم دریغ نداشتند تا مردم در حلقۂ بیعتِ آں حضرت ایشان داخل نگردند۔ حتی که بعضے

ازانہا بامریدان خود ایں ہم گفتند کہ اگر ایں مدعی ماموریت نزدِ خدا صادق ہم باشد ما گناہِ ایمان نیاوردنِ شما بر گردن ہائے خود خواہیم برداشت۔ پس شما را ہیچ فکر نباید کرد و ہیچ غم نشاید خورد و بدیں گونہ جہاں را گمراہ و تباہ کردند۔

امرائے ایں دیار و امصار ہم بوجاہتے کہ میداشتند در خلاف ایں سلسلہ تخم عناد در دل عوام می کاشتند و اہل مذاہب باطلہ ہم بر تخریب سلسلہ عالیہ و ہلاکت بانی سلسلہ با مسلمانان متفق گشتہ سعی وافر بعمل می آوردند۔ ارباب حکومت اقتدار خود را بکار بردہ مردم را ترسانیدہ سعی درباز داشتن شاں تگا پومی کردند۔ عوام الناس ہم بہ امداد و پشتی پیشویان خود از حضرت اقدسؑ خط و برید و قطع تعلقات نمودند۔ الغرض بر خلاف حضرت اقدسؑ چہ اقارب و چہ اجانب چہ مسلم و چہ غیر مسلم بر نقطۂ عداوت یك جا و برائے فروغ کاریکد گر بر پا گشتند۔

جواب سوال سوم این است کہ تعلیم مسیح موعودؑ ہم بروفق میلان طبائع مردم و ہمرنگ حالاتِ زمانہ آنچناں نبود کہ اگر موافقت با خیالات اہل زمانہ میداشت لا جرم کسے صورت امکان ایں معنی می پنداشت کہ ترقی کارِ حضرت بتوفیق یزدانی نبود۔ بلکہ بوجہ موافقت با خیالات اہل زمانہ داشتن و حسب مرادات مردم بودن

تعلیمش ترقی نموداست و مردم مطابق مرام و موافق احساسات خویش دیده قبول کرده اند۔ خیالات مطابق حالات زمانه دو نوع می باشد۔ یکے آنکه مطابق خیالات حصه کثیر آبادی باشد۔ دوم آنکه اگرچه مخالف خیالات اکثر مردم باشد اما مطابقت و موافقت به آں خیالات دارد که نتیجه علوم دینویۂ آں زمانه باشد۔

اشاعت خیالات اول الذکر سہل است و ثانی الذکر اگرچه در سختروئے مخالفت بیند۔ مگر بباعث نتیجۂ علوم جدیده بودن دیر یاز و دجائے خود در دل ابنائے زمانه گزیند و ہمراه ترقی آں علوم فروغ پذیرد و خود بخود اشاعت گیرد۔ اما کیالات مسیح موعود عکلیه الصلٰوۃ والسلام بایں ہر دو قسم مخالفت صریح میداشت زیراکه حضرت اقدسؑ نمردم را بجانب آں تعلیم دعوت میداد و ابواب آں علوم بر روئے ایشان می کشاد که مطابق خیالات رائج الوقت نبود۔ بلکه استیصال بعض رسوم مخالف شریعت می نمود و بآں خیالات نیز موافقت نداشت که بذریعه علوم جدیده شیوعے میداشت۔ بناء علیه آں جری الله را باہر دو۲ فریق معارضه روئے داد ہم باکہنه خیالان رسوم قدیمه و ہم بانو نیازان علوم جدیده اتفاق مقابله افتاد۔ دلدادگان روشِ قدیم آن محی رسوم دین را یك ملحدمی پنداشتند و شیفتگان علوم جدیده حضرت اقدسؑ را یك مرد تنگ خیال و معاونِ رجعت

قہقرےٰ می انگاشتند۔

حـضـرت اقـدسؑ از یك طـرف بـر خلاف حیات عیسیٰ علـیـہ السـلام و قـصـص و روایـات باطلہ۔ و بر عکس اوہام عوام نسبتِ ملائکہ و نسخ فی القرآن و دار نعیم ثو جحیم و بـر خـلاف تنگی در اعمال شرعیہ بشدتِ تمام وعظ می نمود و از طـرف دیـگـر نسبـت پـابـنـدی شـرع متیـن لفظاً و معنیً حرمتِ سود و اثبات وجود و ملائکہ و فوائد دعا و حق بودنِ جـنت و نار و ثواب و عذاب و نزول الہام بالفاظ مقررہ و حق بـودن معجزات و کرامات تلقین میفرمود۔ نتیجہ اش این بود کـہ تعلیم حضرت اقدسؑ ہمرنگ خیالات کدام فریق ازین ہر دو گـروہ نبـود۔ پـس این ہم نمی تواں گفت کہ تعلیم حضرت اقـدس چـونـکـہ بـا خیـالات رائـج الـوقت یا متوقع ایشوع و متـرقـب الانتشار مطابقت میداشت۔ ازین جہت مقبول طبائع مردم گردید۔

خـلاصـہ مـرام اینکہ نہ ہالت ذاتیۂ حضرت ازاں قبیل بود کہ دعویٰ شاں پذیرا گردد۔ و راہ آنچنان ہموار و قدم بر گـلـزار بـود کـہ دروازۂ حـصـول مطلب واگردد۔ و چیزے کـہ پیشـکـشِ مـردم میـکـردند آنقدر خوشگوار نبود کہ مردم را خـود بـخـود بـجانب او رغبت پیدا می شدد و تعلیم حضرت تـرجـمـان خیـالات مـردم ہم نبود کہ در طبائع بآسانی پذیر امـی شـد۔ پس باوجود این ہمہ مخالفتہا و مزاحمتہا کامیابیٔ

کــه حـضـرت ایشــان عـلیــه السلام درکارِ خود روئے نمود اســت۔ مـحض نتیجۂ فضل ربانی و موہبتِ یزدانی و نصرت الٰہی بود است نه نتیجۂ اسباب ماویه و طبعیه۔

بـعـد بیــان ایـں حــالات حـالا من ذکرکـامیـابی ہـائے حـضـرت اقدسؑ را بیان میکنم قبل ازیں بوجه احسن واضح و لائـح گردید است که حق در قرآن کریم ایں سنت مستمره خـود بیـان فـرمـوده است که او سبحانه و تعالیٰ متقول علی الـلـه را که (دیده و دانسته برحق تعالیٰ افترا می بندد) مہلت دراز عطا نمی فرماید۔

امـا چـوں بـجانب حال فرخی مآل حضرت می نگریم مثـل صبح صادق برما ظاہر و باہر میگردد که بعد از اشاعت الہامائے که حضرت اقدسؑ دراں دعویٰ مصلح بودنِ خود را اعلان فرموده بود۔ قریباً چہل سال زندگانی نمود و ہر گو نه از خـدا تـعـالیٰ نصرت می یافت۔ پس اگر یك مفتری علی الله ہـم ایں قدر مہلت می تواند یافت و از تباہی و ہلاك محفوظ و مـصـون داشته شود و نصرت حق تعالیٰ بروسایه افگن می بـاشـد۔ ازیں لازم می آید که عیاذاً بالله معیارے که حق تعالیٰ خود در قرآن کریم بیان فرموده است۔ که **لَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيْلَ لَاَ خَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِيْنِ** غلط و باطل است۔

و عـلاوه بریں بر دعویٰ رسـول کـریم صلی الله علیه وسلم نیز حرف مـی آیـد۔ بلکه دعوئ رسالت آں فخر المرسلین ہم بے ثبوت

می ماند و اگر چنین نیست و ہرگز چنین نیست پس لا بد محفوظ ماندنِ حضرت اقدسؑ از ہلاکت تا ایں قدر مدتِ دراز بعد از اشاعت الہامات خود دلیلے است بین بر ثبوت ایں مدعا که حضرت اقدس لا ریب مامور من الله و فرستاده خدا است۔

در بدو اشاعت الہامات خود خیلے کم کساں از نام و نشانِ حضرت آشنا بودند۔ اما بعد از شیوع الہامات باوجود کمال مخالفتِ مخالفانِ ہر مذہب و ملت آنچنان عزتے و شانے حضرت اقدس را حاصل شد که الآن دشمنان ہم ناگزیر با عزت و تعظیم نامِ شاں بر زبان می آرند و در اندك روزگار مردم زمانه حضرت ایشان را پیشوائے بزرگ یك قومِ سترگ تسلیم کردند۔ حتی که حکومت برطانیه در اوائل ایام بسبب ظن بد مکالف بود۔ اکنون باخیلے عزت و احترامِ نام حضرت را یاد می کند۔ بلکه اسم مبارکش در اطراف و اکناف عالم و به اقصیٰ کنار دنیا باحترام تمام بر زبانہا جاری است و حضرت ہق سبحانه عم برہانه حضرت اقدس را قومے عطا فرموده است که در محبت آلہی و عشق رسالت پناہی ﷺ جان عزیز را قربان کردن باعث فخر خود میداند۔ اہل گرنگ که دشمنِ اسلام بودند بعضے از انہابه یمن تبلیغ خدام حضرت مسیح موعودؑ ایمان آورده در محبت خدا و رسول آنچنان سرشار گشته اند که منجمله

آنہا یکے بجانب من نوشتہ است کہ ’’باحسان حضرت مسیح موعود علیہ الصلوٰة والسلام مرا دولتِ نعمت اسلام نصیب شد است و آنقدر اثرِ آں در دلِ خود می بینم کہ تا در شب بر رسول کریم ﷺ و بر مسیح موعود درود نمی خوانم مراخواب در نمیگردد‘‘۔ ظاہر است کہ اگر حضرت مسیح موعود مفتری علی اللہ می بود باوجود موجود بودنِ مخالفتِ مردم ایں عزت و احترام ذاتِ ایشان را ہرگز حاصل نمی شد۔

در ابتدائے ایام دعویٰ حضرت مسیح موعود بے یار و غمخوار یك جانِ تنہا بود باآنکہ علمائے ایں دیارو مشائخ کبار و دیگر پیؤایان قوم و برہمنان و پادریان و امرا و عوام و حکام وقت نیز سعیہا کردند کہ مردم بجانبِ حضرت مائل نشوند باز ہم فرادی فرادیٰ مردم شرف بیعت حاصل کردند۔ از غرباء و امراء و علماء و صوفیہ و ہنود و نصاریٰ از ہندوستان و دیگر ممالك در سلك بیعتش در آمدند و سلسلۂ مریدانش آنقدر وسعت گرفت کہ در ہنگامِ وفات حضرت اقدس علیہ الصلوٰة والسلام جماعت احمدیہ از دائرہ ’’ہزارہا‘‘ درگذشتہ تا بحد ’’لکوکہا‘‘ رسیدہ بود و بحول اللہ و قوتہ در ترقی روز افزون است۔ حتی کہ خود در مملکت آں شاہ والا جاہ ہم (باآنکہ دو مخلصِ ممتاز ایں سلسلۂ عالیہ را از فتوائ غلطِ علماء محض بجرم اختلاف

مذہبی بقتل رسانیده شده بود) این جماعت رو به ترقی است و تقریبا در ہر علاقه افغانستان کم و بیش مردم این جماعت موجود اند و علاوه ازیں جماعت در عرب و ایران و روس و مصر و در ممالك شمالی و جنوبی و غربی افریقه دور آسٹریلیا و امریکه و یورپ و مستعمراتِ دیگر خادمان آنحضرت ﷺ موجود ہستند و یوماً فیوماً سلسلۂ عالیه در ترقی است۔ یك بالغ خرد ناقد نظر تواند دانست که چند افراد از قومے که بر سر حکومت باشد در اطاعت فردے از قومِ زیر دست در محکومِ خود به ارادت دلی و صدقِ نیت در آمدن و علی الخصوص بجانب دینے که نسلاً بعد نسلٍ عناد و تعصب نسبتِ آں در دل داشته باشند۔ به میلان طبع گردیدن جز به نصرتِ آلہی ممکن نیست۔

بارہا دشمن ارادۂ قتل حضرت اقدسؑ کردند و خواستند که زہر در طعامش کنند و افترا ہا بسته خصومت ہا بعدالت بروند۔ ہندوان و عیسائیان و مسلمانان باہم متفق شدند و دادری ہاکردند تا مسیح ثانی را نیز مثلِ مسیح اول بر دار کشند۔ اما بفضله تعالیٰ از ہر حملۂ ایشاں محفوظ و معصوم ماند۔ بلکه حق تعالیٰ بابِ نصرتہائے روز افزون بر رویش کشود و نصرت بر نصرت افزود و چوں برائے اشاعت اسلام، و تجدید ملت مبعوث گشته بود بجہت این ہر دوکار حق تعالیٰ آن برگزیدۂ خود رایك جماعتے از

مخلصین کرامت فرمود و اموال ہم داد حتیٰ که دریں وقت تخمیناً پنج لك روپیه ہر سال بر اشاعتِ دین متین و تجدید مراسمِ شرع مبین و تبلیغ اسلام و احیاء سنتِ خیر الانام علیه السلام صرف میگردد۔ جریده ہائے متعدد بغرض اشاعتِ اسلام از پنجاب و بنگال و سیلون و ماریشس و امریکه جاری شده است و ہزارہا کتب در تائید دعویٰ حضرت تصنیف گرویده و خدائے تعالیٰ و دلہائے مردم را برائے تائید دعویٰ مسیح موعودؑ می کشاید و ہزارہا مردم اند که ایشاں را بذریعه رویائے صادقه و کشف و الہام صداقتِ مسیح موعودؑ مبرہن شده است۔ باآنکه در بدو حال در مخالفت می جکو شیدند۔ لیکن باز جان نثار و از ته دل خدمتگذار گردیدند۔

الغرض باوجود موجود بودنِ سامانِ مکالف از ہر جانب و مکالفت اقارب و اجانب و باوجود ضعف و ناتوانی ہر قسم و ندرتِ کار حضرتِ ایشان در دعوی مسیح موعود بودن کامیاب و بر اعدائے خود مظفر و منصور شدند و سلسلۂ عظیم را در دنیا قائم نمودند و جماعتے را که مثلِ صہابۂ کرام رضی الله عنہم اجمعین از بدعات مجتنب و گروہِ شیدائیان اشاعتِ اسلام و شیفتگانِ سنتِ خیر الانام ﷺ در پس خود گذاشت است۔ خلاصۂ کلام اینکه حضرت باری عز اسمهٗ در ہر رنگ چه بلحاظ عزت و چه

بلحاظ مال و دولت و چه بلحاظ اقتدار و قوت و چه بلحاظ رعب و شوکت اعانت حضرت فرموده است۔

اگر این قانون که حق تعالیٰ در کلام پاك خود بیان فرموده است که مامور صادق را از جانبِ مامدومی رسد و مفتری علی الله خائب و خاسر و ہلاك می گردد راست است (و در حقیقت راست است و از خدا تعالیٰ کدام کس صادق است) پس در صاقت مسیح موعودؑ ہیچ شکے و شبہتے نمی ماند و اگر باوجود موجود بودن این دلیل در صداقتِ ایشاں شبه کردن جائز است پس یك سوال پیدا می شود که از برائے صداقتِ دیگر انبیاء چه ثبوت است؟

تشریح این مقصد باز وا نمودن ضروری میدانم که مطلبِ من ہرگز این نیست که حضرت مسیح موعودؑ بدیں وجه صادق است که اولا منکسر الحال بود مگر بعد ازاں نائل رتبه بلند و عزت ارجمند گردید۔ زیراکه اینچنین واقعات خیلے مردم را پیش آمده است۔ نادر شاه در بدو ہال چیزے نبود باز برتبۂ شہنشاہی رسید۔ نابلیون در ابتدا ایك مرد حقیر بود آخر کار فاتح دنیا باشد۔ مگر باین ہمه کامیابی این مدعا ثابت نمی شود که ایشان پسندیدگان آلہی و برگزیدگانِ جناب احدیت بوده اند زیراکه اینہا ہیچ دعویٰ مامور من الله بودن نکرده اند۔ بلکه مراد من این است که (اول) حضرت اقدسؑ دعویٰ کرد که من از جانب خدا مامور

گشته ام۔ اگر دریں دعویٰ افترا علی الله کرده بود و عمداً مردم را در غلطی می انداخت۔ پس دریں صورت خائب و خاسر بود نش ضروری بود۔ (دوم) بجہت ترقی دنیویه با حضرت ہیچ سامانے نه بود۔ (سوم) بر مخالفتِ حضرتِ ایشان عالمے بر پا گردیده بود و بوقتِ دعویٰ ہیچ جماعتے باوے یار نبود که میتواں گفت که بمددِ آں جماعت امید ترقی میداشت۔ (چہارم) مسیح موعودؑ آں امر را پیش مردم کرده بود که نو خیالان و کہنه خیالان ہر دو مخالفت به آں میداشتند (پنجم) باوجود عوائق و موانع کامیاب شدن و یك جماعتِ عظیم ایستاده نمودن و عقاید خود را از مردم تسلیم کنانیدن و از حمله ہائے دشمنان محفوظ ماندن و تائیداتِ آلہی شامل حال بودن بر صداقتِ حضرت اقدسؑ دلیلے است روشن که ہیچ کدورتے در خود نمیدارد۔

الغرض ایں امور خمسه که بالا ذکر یافته برائے کاذبے و افتراء پردازے جمع آمدن خلاف سنتِ خدا ست و ہر گاه ایں امور خمسه در کسے جمع آید لا ریب او مامور حضرت باری ست و در دعویٰ خود صادق است ورنه بجہتِ ہیچ صادقے ہیچ ثبوت نمی ماند۔

البته اگر شخصے دعویٰ مامور من الله بودن ندارد۔ خواه بایں طور که ہیچ دعویٰ نه کرده باشد۔ ہمچو نادر شاه و نابلیون که در کار ہائے خود کامیاب گشته اند یا ادعائے

کـرده بـاشـد۔ مـگـر مـدعـی مـامور من الله بودن نباشد بلکه مدعی امرے دیگر باشد مثلاً کسے دعویٰ خدائی کند یا دیوانه بـاشد۔ اینچنین کسے بدیں معیار سنجیده نشود ہمچنین اگر شـکـصـے نسبـت دیـگـر کسـے ایں عقیده میدارد که او ہر چه میـگـویـد از خدا میگوید۔ پس اینچنین اشخاص در مفہوم **لَوْ تَـقَـوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيْلَ** داخـل نیستـند۔ فرقۂ شیخیه ہمچو عـقیـده میداشت می گفت که در دنیا در ہر وقت آنچنان مردم مـی بـاشـنـد کـه تـرجمانی رصائے مہدی می کنند و رضائے مہدی رضائے خدا است پس ہر چه بر زبان آنہا جاری شود یـا ہـر چـه در دل ایشـان مـی گـذرد ہـمـه از جانب خدا است مـحـمـد عـلـی بـاب و بہاء الله بانیان فرقه ہائے بابیه و بہائیه ازیـں فـرقـه بـودنـد۔ ایـنـچـنین اشکاص ہر گاه عقیدةً در دل میدارند که ہر چه می گویند از طرفِ خدا میگویند بنا براں در تـعـریفِ متـقـول نـمـی آیـنـد و مستـوجبِ آن سزا و پـاداش نیستند که برائے متقولا ن مقرر است که دانسته افترا می کنند و بر خدا دروغ می بندند۔

ہـمـچـنیـن ترقی عارضئ آنکس را که وجاہت ذاتی او مـردم را بسـوے وے کشـاں کشـاں مـی آرد یـا جـماعتے پشت گـرمـئ او مـی کـند یا او خیالاتِ عوام الناس را ترجمانی می کـند یا بسوئے علوم جدیده مردم را میلان و ہدیا مردم بوجه خـاص از مخالفت او باز مانده باشند و او نائلِ یك رتبۂ اعلیٰ

میگـردد کـامیابئ او دلیل بر مامور من الله و صادق بودنش نتواند بود۔

﴿دعوت الامیر۔ فارسی۔ صفحه۲٤۹ تا۲٦٤﴾